

«ПОБІЛІТЬ, МАМО, ХАТУ ПО-ВЕСНЯНОМУ

ЧИСТО...»

Рідна хато! Сховавши сльози мертвих вікон, нарікаєш, гніваєшся, сердишся, плачеш, як сирітка, виконуючи волю розтерзаного вітрами й хугами даху твого. Кинули тебе напризволяще, і не хочеш обвінчувати у себе на покуті смутку і самоту, гріти на печі їхніх майбутніх дітей. Не соромся вигляду свого, не свий зиницями, не вклоняйся так низько землі, просячи у неї прощення. Стань для нас Новим ковчегом.

ся на нерівну вулицю: може хоч хтось виїде у двір...

А Роз"їждже і Стечанка стали ще страшнішими. Пожежа зробила своє кілька років тому: ось де жахи знімати для фільмів, мабуть, саме тут забарилася полинова зоря, знівечивши навіть пам"ять про колишнє бурхливе сільське життя. Лиш голі, розп"яті горем дерева, уламки хрестів на кладовищі. І пам"ять про родовід згоріла, і до неба димом пішла. Сумно і тривожно. Навіть клубок не відступив від горла, коли завернули з дороги і побачили той самий чепуренький будиночок по вулиці Миру, 32 у Стечанці. Живуть у ньому, дай, Боже, їм здоров"я, Галина Павлівна і Іван Іванович Хоменки.

НА РІЗНИХ РІВНЯХ приймалися постанови в той час, які стосувалися самоселів. Знали вони про це чи ні? Що їх повертало до рідних домівок? Гнані гіркою долею, спантеличені, обдурені, морально і фізично зневірені, вони тяглися додому. На перший погляд солодкий присмак відчуття отримання нового житла, «щедрої» турботи про переселенців швидко змінювався тягарем незвичності життя у нових умовах, непристосованості здебільшого літніх людей до переселенського способу життя. І вони, хто як, добиралася у зону. Рідні, знайомі до болю і щему в серці дороги вже не могли підкоритися їхнім ногам: криз"ь КПП не пускали. І тоді пробиралися вночі, лісовими хащами і стежинами.

Пішки, від Поліського до Луб"янки, прийшла до рідної хати за ніч Л.Ф.Кучеренко.

- Мене вела додому якась сила, - розповідала Лукерія Філаретівна. - Надходила осінь. Ніч така темна була, хоч око виколи, а я йшла. Нічого не боялася - ні собак, ні вовків. Думала, якщо і розірвуть, то хоч вдома, на своїй землі...

Лукерія Філаретівна - самотня. У 20 років залишилася вдовою: чоловік помер від ран після громадянської війни. Іншого милого серцю не знайшлося. На що вона сподівалася, коли повернулася додому? На добрих людей. Вони допомогли їй вижити тяжку осінь і зиму 86-87 років. Якось, знепритомнівши, вона впала з печі і поламала обидві руки. Скільки лежала на долівці - не пам"ятає. Зубами відчинила двері, сили доповзти до сусідів не було... Вже й зі світом білим попрощалася... Та, на щастя, вони почули її стогін, врятували і до спеціальної санітарно-медичної частини в Чорнобиль подзвонили за швидкою допомогою.

Таких самотніх у зоні відчуження тепер мешкає майже третина від усіх самоселів. Побувавши у них хоч раз, не можеш бути спокійним, невидимим магнітом до них тягне знову.

Рівно рік минув відтоді, як напередодні Великодня разом з чорнобильськими медиками лікарем-терапевтом СМЧ, який обслуговує самоселів, В.І.Майстренком і медичною сестрою М.В.Шененко ми знову побували в ряді сіл і у знайомих нам людей.

З часом при звичаюєшся до зонної буденності і сірості. Вже й дорога немов не так в"юнко викручена між невеликими перелісками, і пожухла обабіч неї трава не кидається в очі своїми сиво-рудими пасмами кіс. Та це лише на перший погляд.

Корогод. Село залишилося цілим, не зруйнувала його залишеного зонного спокою пожежа, яка чорним крилом покотилася тут. Лишень дорікають сумними поглядами ще уцілілих у частині будинків вікна. Немов повертаються і дивляться услід автомобілю і нам принашклі у чеканні будинки. Тут, у селі, самосели не живуть. Хто й повернувся, то «квартирується» у Чорнобилі. Погляд так і кидається

РАДІ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

«У кінці 1986 року, вважаючи рідні села благополучними для проживання, у них стали повертатися жителі.

Підрозділи внутрішніх військ МВС СРСР, які здійснюють охорону зони, Чорнобильський і Поліський райвиконкоми з урахуванням реєстрації, що готувалась, належного опору цьому не чинили.

Весною 1987 року в селах Терехи, Андріївка, Городище, Опачичі, Оташів, Роз"їждже, Рудня-Іллінецька, Паришів, Ладижичі, Теремці, Кошовка Чорнобильського району, Луб"янка, Варовичі, Ольшанка Поліського району поселились понад тисячу чоловік. З них більше двох третин - престарілі, інваліди.

Облвиконком і Управління внутрішніх справ вжили заходів по недопущенню у майбутньому самовільного повернення людей у зону.

Майже 1000 чоловік, які категорично відмовилися повернутись на нове місце, були взяті на персональний списочний облік, працездатні влаштовані на роботу за межами зони у колгоспах Іванківського і Поліського районів, а також у підрозділах ВО «Комбінат».

Медичне забезпечення здійснюють працівники Іванківської центральної лікарні, Горностайпільської дільничної лікарні і шести фельдшерсько-акушерських пунктів. Організовано систематичний огляд з метою встановлення і вивчення залежності стану здоров"я від радіаційного впливу, налагоджено доставку чистих продуктів, скрапленого газу, поштовою кореспонденції, виплата пенсій.

3 червня 1988 року охорона периметру зони відселення покладена на працівників органів внутрішніх справ. За цей час вони попередили більше 4,5 тисячі намагань самовільного проникнення в зону.

З урахуванням фактичного стану і радіаційної обстановки Постійна надзвичайна комісія при Раді Міністрів УРСР у серпні 1988 року дозволила до остаточного вирішення питання про використання зони відселення проживання добровільно у 13 розташованих там селах осіб не молодших 50 років (протокол № 15 від 5.03.88 р.). Київському облвиконкому і МВС України було запропоновано вивезти із зони всіх дітей, а також виселити жителів сіл Варовичі, Ольшанка і Кошовка, де зареєстровані граничні перевищення річних доз опромінення.

З цих сіл усі громадяни відселені. Виходячи з вказівки Комісії, що під час переселення необхідно обов"язково враховувати бажання людей, які переселяються; з усіма батьками, діти яких мешкали у зоні, неодноразово проведені бесіди, роз"яснення про необхідність виїзду із зони. Як результат - вивезено 9 дітей.

Про завершення виконання рішення Президії Ради Міністрів буде сповіщено у встановлений строк». (Київський облвиконком. Квітень, 1988 рік).

Господарюють, до польових робіт готуються.

Відчувається це і в Іллінцях, де мешкає 107 чоловік. Вони і не думають «здаватися». Опорядили у центрі села залишений добротний будиночок під ФАП, вибілили-вифарбували, як у кращі доаварійні часи. Якби поряд з ним не стояло кілька похилених і покинутих хаток, то й не скажеш, що це зона.

Добрі, старі традиції тримають самоселів на землі.

- Нема нам, - розповідає одна з жителів села, - коли вмирати. То сіємо, то

обробляємо посіви, то збираємо врожай. Живемо вдома. А як же нам не жити: хліб, молоко, інші продукти постачають. Раз на місяць приїжджає у село автобус, в Іванків їздимо у магазини і на ринок. Оце якось лякали нас, що знову будуть всіх виселяти. Ми не поїдемо...

До всього готові самосели. Навіть до гіршого. Відключали взимку в селі світло, вони хто каганцем, хто скіпкою користувалися, перелаштувалися швидко. Якщо і хліб перестануть доставляти, готові самі його пекти. У декого жорна з повоєнного часу тримаються у схованках. Діжа й лопата також знайдуться, хміль росте і в"ється тепер навіть там, де його не просять.

ДО РІЗНОГО ГОРЯ ЗВИЧНІ поліщуки впродовж тисячолітньої історії роду свого. Були вони під турками, литовцями, поляками, німцями. Винесли, здавалося б, непосильну наругу. А тепер гнітять їх невидиме лихо радіаційне, яке сталося за кільканадцять кілометрів поруч. Відбирає всяких, косить сильних і молодих, таких, кому б ще жити й жити.

Вдовою не дуже давно залишилася М.Д.Музиченко. Все у Марії Демидівні у господі було: і велосся, і малосся. Народила і виховала, у світ широкий випроводила п"ятьох дітей. Все життя з чоловіком у лісі працювали. Ще й тепер у колишньому Шепелицькому лісництві стоїть їхня хата. Не хотілося її залишати, але в Іллінцях збудували з чистого бруса більший і кращій будинок, діти підросли, і школа близько, яка-не-яка, сільська «цивілізація» тут була.

Микола, Віктор, Володя, Олександр приїжджають і допомагають по господарству, і серце матері хоч трошки розвеселити. Оля

давно була - діти у неї малі, боїться їх привозити у зону.

- Всі кажуть радіація тут, зона відчуження, - бідкається Марія Демидівна. - Можливо, і була та радіація у 86-87-му. Тепер нема. Он лелеки, ластівки прілітають щороку й гнізда в"ють. І бджоли є. Негірший медонос був торік, як до аварії. Чому ж тут не жити?..

З цим риторичним запитанням до нас зверталися багато самоселів. Не так мило і легко у них на душі, як здається. Підсвідомо вони розуміють, що не слід залишатися тут жити, пропонують же виїжджати і в Брусилівський район Житомирської області, і в південні райони Київської. А полишають рідні місця тільки одиниці: хто ще порівняно молодий, або вже зовсім нездужає обробити город, себе обійти. Дід Роман, як його всі, і тутешні жителі, і приїжджі величають, або В.Ф.Юценко, один з небагатьох самоселів, який із зони відчуження у 1986 році не виїжджав. Як дізнався, що будуть виселяти село, взяв на налігач свою корову і пішов у ліс. Ховався сам і її ховав від військових і міліції, від патрульного вертольота, який через кожні дві години «брав у полон» діда Романа, сідаючи неподалік від села, де саме і переховувався наш герой. Він - таки й справді герой і лицар.

Повернувшись через кілька тижнів з лісу додому, Роман Філаретович прочитав записку дружини: «Я виїхала разом з усіма людьми. Якщо любиш - знайдеш». Старий посміхається і запитує: «Як ви думаєте, що я вибрав: любов чи корову?» І, не даючи подумати, каже: «І те, й

інше». Через кілька днів знайшов свою Галю у Тетіївському районі, забрав її і привіз додому. Так і мешкають в Іллінцях. Яких тільки делегаций у них не було за ці роки. Як найдорожчу реліквію дід Роман тримає на килимі японський прилад для вимірювання радіації. Він - як символ дружби між цією колоритною поліською сім'єю і далекою японською дружиною і чоловіком - журналістами однієї з провідних телекомпаній Японії. Тільки жаль, що дружба ця і щиросердна приязнь таких

Свою життєву дорогу у зоні відчуження торують майже 700 чоловік.

ПОБІЛІТЬ, МАМО, ХАТУ ПО-ВЕСНЯНОМУ ЧИСТО

(Закінчення. Початок на 4 стор.)

далеких територіально людей народилась у лихі години після Хіросими і Чорнобиля.

Напередодні 10-х роковин Чорнобильської катастрофи зняли японці фільм про матір чорнобильську, всю родину Галини Яківни і Романа Філаретовича, все село Іллінці, про те, як живуть, як продовжують давні традиції древлянського роду, як проводять обряди передвеликодні, готуються до найбільшого свята року. Прикро і боляче, що вже вкотре поряд з іконами у вишитих рушниках вішають самосели на покуті у різнокольоровому розшитому японським орнаментом футлярчику, невеличкий дозиметр. Як обов'язковий атрибут сільської хати, він провисить на чільному місці відведений час, і знову придуть по нього посланці з Києва, заплатять, чи й ні, мізерну платню тому, з ким «укладено» таку дивну угоду, і так - до наступної весни.

У кожному селі в зоні відчуження є своя влада. «Начальниками», «радниками» і «старостами» головами сільських комітетів є найбільш шановні чи наймолодші односельці. У Луб'янці, де мешкає 101 чоловік, за старшого - Микола Ткаченко, хоч віком він - наймолодший не тільки у своєму селі, а й по всій окрузі. Він тримає зв'язок з Чорнобилем, у його будинку - радіотелефон (у кожному селі зони відчуження вони встановлені). Луб'янка відноситься до Поліського району. Раніше, коли Діброву ще не виселили, жителі Луб'янки і в магазин туди ходили за товарами, і пенсію там отримували. Тепер сутужно стало. Зв'язок з «великою землею» їм надається раз у місяць: до них приїжджає автобус, і вони їдуть безкоштовно в Іванків. Останній раз водій автобуса «забув» заїхати по бажаючих, вони, простоявши чотири години на непогоді, повернулися ні з чим додому. Повільно вирішується питання прописки луб'янців до однієї з найближчих сільських Рад Іванківського району.

Зрече життя навчило селян триматися куди. Тут сам не виживеш: ні зореш, ні посадиш, ні збереш.

Жити, - міркують луб'янці, - ще якимось можна. А вмерти - то ніяк... Сусіди, односельці турбуються про кожного: не побачили ввечері світла у вікні старенької самотньої бабусі - рано-вранці вже відвідують її: не дай, Боже, що станеться... Захворіє хто - до Миколи їди приходять, він «швидко» викликає, або й рідним, дітям подзвонить то у Пристроми Переяслав-Хмельницького району, де мешкають переселені луб'янці, то в Київ...

Все менше й менше в селі радісних подій тепер буває. Збирає самоселів до купи останнім часом лише сумна подія, коли кого в останню дорогу проводжають. Років з вісім тому останнє весілля відсвяткували. Відвикли від дитячого щебету на вулицях і в хатах.

Мохом поросли на горщиках колиски, припали радіщиною пинькоки. Вже не їдагимуться в них немовлята. Завсім іншу амплітуду відміряє їм життя: від 26 квітня 1986 року - до визначеного кожному часу.

Самосели. Ні, господарі своєї землі. Більшість з них покидали її на трохи, а здавалося - навічно. Їх найменше цікавить політика і боротьба за владу на вищих державних щаблях. Хоч у Луб'янці, наприклад, ще й сьогодні є клуб, в якому проводяться єдині політичні заходи - вибори. Тільки тільки до місцевих жителів приїжджають посланці від кандидатів у депутати різних рівнів. Особисто ж ніхто з них тут не був, навіть коли і став депутатом. Хоч люди вірять, сподіваються, що ще он як заживемо ми в Україні.

А поки що чекають літа, хвилюються, щоб не розігралась у зоні відчуження повінь. Очищають себе від зимового смутку. Білять хати, прибирають подвір'я. У глиниці набирають білу глину, з якої луб'янські умільці робили чудові дитячі іграшки і простий селянський посуд.

Іду вулицею. Біля школи сплітають коси берізки, немов просять, щоб взяли з них смачного соку. Їм підспівують їхні молодші сестрички, що біля будинку Л.Ф.Кучеренко. Як покидала їх на початку травня 86-го Лукерія Філаретівна, такими ще маленькими були. А торік під ними штук з тридцять білих грибочків старенька зірвала.

Таке щире і приємне побачення з самоселами мало закінчитись, - за кілька хвилин машина від'їжджала з села. На вікнах невеличкої хатини угледіла дрібні цяточки білої глини - господиня білила хату до Великодня. І згадалося мені дитинство і ніжні слова про маму, сказані поліським поетом і журналістом Григорієм Іваненком і його просте, як правда, прохання: «Побіліть, мамо, хату по-весняному чисто...»

Людмила АЛМАЗІНА.